

GIULIANO DA EMPOLI

Ο ΜΑΓΟΣ ΤΟΥ ΚΡΕΜΛΙΝΟΥ

Μυθιστόρημα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ

ΤΟΥΛΑ ΤΟΛΙΑ

Κ Ε Δ Ρ Ο Σ

Giuliano da Empoli: *Ο μάγος του Κρεμλίνου*
Τίτλος πρωτοτύπου:
Giuliano da Empoli: *Le mage du Kremlin*

ISBN 978-960-04-5363-8

Μετάφραση από τα γαλλικά: Τούλα Τόλια
Επιμέλεια-διόρθωση: Αναστασία Παπασταθοπούλου
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© *Éditions Gallimard, Paris, 2022*

© *Για την έκδοση στα ελληνικά, Εκδόσεις Κέδρος Α.Ε., 2023*

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • www.facebook.com/kedros.gr

e-mail: books@kedros.gr

Για την Αλμά

Το μυθιστόρημα είναι εμπνευσμένο από πραγματικά γεγονότα και πρόσωπα υπαρκτά, στα οποία ο συγγραφέας έδωσε προσωπική ζωή και λόγο φανταστικό. Πρόκειται πάντως για μια πραγματική ρωσική ιστορία.

Τα παραθέματα από το *Εμείς* του Γιεβγκένι Ζαμιάτιν είναι από τη μτφ. της Σοφίας Αυγερινού, εκδ. έρμα, 2022.

Η ζωή είναι κωμωδία. Πρέπει να παίζεται σοβαρά.

Αλέξανδρος Κοζέβ

1

Εδώ και καιρό έλεγαν γι' αυτόν διάφορα. Άλλοι διαβεβαίωναν ότι είχε αποσυρθεί σε ένα μοναστήρι του Άθω για να προσευχηθεί ανάμεσα στις πέτρες και στις σαύρες, άλλοι ότι τον είχαν δει σε μια βίλα του Σοτογκράντε, να περιφέρεται ανάμεσα σε έναν εσμό από μανεκέν τίγκα στην κοκαϊνη. Άλλοι, πάλι, έλεγαν ότι είχαν εντοπίσει τα ίχνη του στην πίστα του αεροδρομίου της Σάρτζα, στο αρχηγείο της πολιτοφυλακής του Ντονμπάς ή στα ερείπια του Μογκαντίσου.

Αφότου ο Βαντίμ Μπαράνοφ είχε παραιτηθεί από το πόστο του συμβούλου του Τσάρου*, οι φήμες γι' αυτόν, αντί να σταματήσουν, πλήθαιναν. Μερικές φορές συμβαίνουν αυτά. Οι περισσότεροι άνθρωποι της εξουσίας οφείλουν την αύρα τους στη θέση που κατέχουν. Από τη στιγμή που τη χάνουν, είναι σαν να τους έχουν βγάλει από την πρίζα. Ξεφουσκώνουν όπως οι κούκλες στις εισόδους των λουναπάρκ. Συναντάς κάποιον από αυτούς στον δρόμο και δεν μπορείς να καταλάβεις πώς ένας τέτοιος τύπος κατάφερε να ξεσηκώσει τόσα πάθη.

* Τσάρος: παρωνύμιο του προέδρου Πούτιν. (Σ.τ.Μ.)

Ο Μπαράνοφ ήταν από άλλη πάστα, αν και στην πραγματικότητα δεν μπορώ να την προσδιορίσω ακριβώς. Οι φωτογραφίες έδειχναν έναν άνθρωπο γεροδεμένο, αλλά όχι αθλητικό, ντυμένο σχεδόν πάντα με σκούρα χρώματα και κοστούμια σαν πιο μεγάλα από το νούμερό του. Είχε πρόσωπο συνηθισμένο, ίσως κάπως παιδικό, γλομό δέρμα, μαύρα μαλλιά, πολύ ίσια, χτενισμένα σαν παιδιού που πάει να κοινωνήσει.

Σε ένα βίντεο τραβηγμένο στο περιθώριο μιας επίσημης συνάντησης τον βλέπουμε να γελάει, πράγμα πολύ σπάνιο για τη Ρωσία, όπου ακόμη κι ένα απλό χαμόγελο θεωρείται δείγμα ανοησίας. Η αλήθεια είναι ότι έδινε την εντύπωση πως δεν τον απασχολούσε καθόλου η εμφάνισή του. Πράγμα περίεργο, αν σκεφτεί κανείς ότι η δουλειά του ήταν ακριβώς αυτή: να τοποθετεί καθρέφτες κυκλικά για να μετατρέπει τη σπίθα σε μαγεία.

Ο Μπαράνοφ προχωρούσε στη ζωή τριγυρισμένος από αινίγματα. Το μόνο λίγο πολύ σίγουρο ήταν η επιρροή του στον Τσάρο. Τα δεκαπέντε χρόνια που είχε περάσει στην υπηρεσία του είχαν συμβάλει στην οικοδόμηση της εξουσίας του.

Τον αποκαλούσαν ο μάγος του Κρεμλίνου, ο νέος Ρασπούτιν. Εκείνο τον καιρό τα καθήκοντά του δεν ήταν πολύ συγκεκριμένα. Εμφανιζόταν στο γραφείο του προέδρου όταν εκείνος τελείωνε τις τρέχουσες υποθέσεις. Δεν τον ειδοποιούσαν οι γραμματείς. Ίσως να τον καλούσε ο ίδιος ο Τσάρος στην απευθείας γραμμή. Ή, πάλι, ίσως να μάντευε την ακριβή στιγμή χάρη στα μαγικά ταλέντα του, για τα οποία μιλούσαν όλοι χωρίς κανείς να μπορεί να πει με ακρίβεια ποια ήταν. Μερικές φορές στις συναντήσεις τους παρευρισκόταν και κάποιος άλλος. Ένας υπουργός που βρισκόταν στο προσκήνιο εκείνη την εποχή ή ο διευθυντής μιας κρατικής επιχείρησης. Καθώς όμως στη Μόσχα, εδώ και αιώνες, είναι ζήτημα αρχής να μη λείει κανείς τίποτα, ακόμη και αυτή η παρουσία περιστασιακών μαρτύ-

ρων δεν κατάφερνε να ρίξει φως στις νυχτερινές διαβουλεύσεις του Τσάρου και του συμβούλου του. Κάποια στιγμή ωστόσο τα αποτελέσματά τους γίνονταν γνωστά. Έτσι, μια μέρα η Ρωσία, με το που ξύπνησε, πληροφορήθηκε τη σύλληψη του πιο πλούσιου και γνωστού επιχειρηματία της χώρας, του ίδιου του συμβούλου του νέου καπιταλιστικού συστήματος. Μια άλλη φορά όλοι οι πρόεδροι των δημοκρατιών της Ομοσπονδίας, εκλεγμένοι από τον λαό, πήραν πόδι. Στο εξής μόνο ο Τσάρος και κανένας άλλος δεν θα τους διόριζε, όπως ανακοίνωσαν τα πρωινά δελτία ειδήσεων στους μισοκοιμισμένους ακόμα πολίτες. Τις περισσότερες φορές όμως ο καρπός αυτών των νυχτερινών συναντήσεων παρέμενε αόρατος. Μόνο ύστερα από χρόνια πρόσεχε κανείς τις αλλαγές, που τότε πια έμοιαζαν απολύτως φυσιολογικές, όσο κι αν στην πραγματικότητα ήταν προϊόν πολύ σχολαστικής επεξεργασίας.

Εκείνο τον καιρό ο Μπαράνοφ ήταν πολύ διακριτικός, δεν τον έβλεπες πουθενά και η ιδέα να δώσει συνέντευξη δεν περνούσε καν από το μυαλό του. Είχε ωστόσο μια ιδιαιτερότητα. Κάπου κάπου έγραφε. Πότε ένα μικρό δοκίμιο, το οποίο δημοσίευε σε κάποιο ανεξάρτητο περιοδικό, πότε μια μελέτη στρατιωτικής στρατηγικής προορισμένη για τους επικεφαλής του στρατού, ή ακόμη, κάποιες φορές, ένα διήγημα, με το οποίο έδειχνε ένα παράδοξο ταλέντο, που είχε τις ρίζες του στα καλύτερα έργα της ρωσικής παράδοσης. Δεν υπέγραφε ποτέ αυτά τα κείμενα με το όνομά του, αλλά τα γέμιζε με υπαινιγμούς που θα μπορούσαν κάλλιστα να χρησιμοποιηθούν ως κλειδιά για την ερμηνεία του νέου κόσμου που προέκυπτε από τις ολονυχτίες του Κρεμλίνου. Ή, εν πάση περιπτώσει, αυτό πίστευαν οι Μοσχοβίτες αυλικοί και οι ξένοι διπλωμάτες, που συναγωνίζονταν ποιος θα αποκρυπτογραφήσει πρώτος τις σκοτεινές διατυπώσεις του Μπαράνοφ.

Το ψευδώνυμο Νικολάι Μπράνταϊς, πίσω από το οποίο κρυβόταν σε αυτές τις περιπτώσεις, πρόσθετε ένα επιπλέον στοιχείο σύγχυσης. Όσοι έψαχναν με ζήλο είχαν αναγνωρίσει πίσω απ' αυτό το όνομα έναν ασήμαντο χαρακτήρα σε ένα όχι τόσο γνωστό μυθιστόρημα του Γιόζεφ Ροτ,* έναν Τάταρο, κάτι σαν από μηχανής θεό, ο οποίος, σε κρίσιμες στιγμές της διήγησης, εμφανιζόταν και εξαφανιζόταν αμέσως. «Δεν χρειάζεται καμία δύναμη», έλεγε, «για να κατακτήσει κανείς στιδήςποτε. Όλα είναι σαθρά και παραδίνονται. Το σημαντικό είναι να εγκαταλείψεις, να εγκαταλείψεις την κατάλληλη στιγμή». Έτσι, λοιπόν, όπως τα πρόσωπα του μυθιστορήματος του Ροτ αναρωτιούνταν για τις πράξεις του Τάταρου, η εκπληκτική αδιαφορία του οποίου ήταν εγγύηση για κάθε επιτυχία, οι ιεράρχες του Κρεμλίνου, και όσοι τους περιστοίχιζαν, κυνηγούσαν την παραμικρή ένδειξη που θα τους αποκάλυπτε τη σκέψη του Μπαράνοφ και, μέσω αυτής, τις προθέσεις του Τσάρου. Μία αποστολή χωρίς καμία ελπίδα, καθώς ο μάγος του Κρεμλίνου είχε την πεποίθηση πως η λογοκλοπή ήταν η βάση κάθε προόδου, γι' αυτό δεν καταλάβαινε ποτέ κανείς μέχρι ποιο σημείο εξέφραζε τις δικές του ιδέες ή έπαιζε με τις ιδέες κάποιου άλλου.

Το αποκορύφωμα αυτής της αμφισημίας ήρθε μια χειμωνιάτικη βραδιά, στη διάρκεια της οποίας ένας ολόκληρος στόλος από επίσημες λιμουζίνες, συνοδεία σειρήνων και σωματοφυλάκων, ξεχύθηκε προς ένα μικρό πρωτοποριακό θέατρο όπου παιζόταν ένα μονόπρακτο έργο που ο συγγραφέας του έφερε το όνομα Νικολάι Μπράνταϊς. Κι εκεί ο κόσμος είδε τραπεζίτες, μεγιστάνες του πετρελαίου, υπουργούς και στρατηγούς της FSB** να στήνονται στην ουρά μαζί με τις φορτωμένες ζαφείρια

* Πρόκειται για το μυθιστόρημα του Γιόζεφ Ροτ *Δεξιά κι αριστερά*. (Σ.τ.Μ.)

** FSB: Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ασφαλείας, η διάδοχος της KGB. (Σ.τ.Μ.)

και ρουμπίνια μετρέσες τους, για να καθίσουν στις ξεκοιλιασμένες πολυθρόνες μιας αίθουσας που δεν τους περνούσε καν απ' το μυαλό ότι υπήρχε μέχρι εκείνη τη στιγμή και να παρακολουθήσουν ένα έργο που, από την αρχή μέχρι το τέλος, κορόιδευε τις νευρώσεις και τα δήθεν πολιτιστικά ενδιαφέροντα των τραπεζιτών, των μεγιστάνων του πετρελαίου, των υπουργών και των στρατηγών της FSB. «Σε μια πολιτισμένη χώρα θα μπορούσε να ξεσπάσει εμφύλιος», διακήρυττε κάποια στιγμή ο ήρωας του έργου, «αλλά σ' εμάς δεν υπάρχουν πολίτες, οπότε θα είναι ένας πόλεμος μεταξύ λακέδων. Δεν είναι χειρότερος από έναν εμφύλιο πόλεμο, αλλά είναι πιο αποκρουστικός, πιο άθλιος». Εκείνο το βράδυ ο Μπαράνοφ δεν εμφανίστηκε στην αίθουσα, αλλά, από σύνεση, οι τραπεζίτες και οι υπουργοί χειροκρότησαν με πάθος: κάποιοι έλεγαν πως ο συγγραφέας παρατηρούσε τις αντιδράσεις στην πλατεία από έναν μικρό φεγγίτη στη δεξιά πλευρά της αίθουσας.

Ωστόσο ακόμη κι αυτές οι κάπως παιδιάστικες διασκεδάσεις δεν κατάφερναν να διαλύσουν τη δυσθυμία του Μπαράνοφ. Από κάποια στιγμή και μετά οι λιγοστοί άνθρωποι που είχαν την ευκαιρία να τον συναντήσουν του απέδιδαν μια διάθεση ολοένα και πιο μαύρη. Έλεγαν πως ήταν ανήσυχος, κουρασμένος. Πως είχε αλλού το μυαλό του. Πως είχε ξεκινήσει την καριέρα του πολύ νωρίς και πλέον έπληττε. Με τον εαυτό του κυρίως. Και με τον Τσάρο. Ο οποίος, αντίθετα, δεν έπληττε ποτέ. Και αντιλαμβανόταν την πλήξη του υφισταμένου του. Και άρχιζε να τον μισεί. Τι; Σε έφερα μέχρι εδώ και έχεις το θράσος να πλήττει; Δεν πρέπει ποτέ να υποτιμούμε τη συναισθηματική φύση των πολιτικών σχέσεων.

Μέχρι που μια μέρα ο Μπαράνοφ εξαφανίστηκε. Με μια σύντομη ανακοίνωση το Κρεμλίνο έκανε γνωστή την παραίτηση του πολιτικού συμβούλου του προέδρου της Ρωσικής Ομο-

σπονδίας. Έκτοτε τα ίχνη του χάθηκαν εντελώς, εκτός από κάποιες σποραδικές εμφανίσεις ανά τον κόσμο, τις οποίες δεν επιβεβαίωσε ποτέ κανείς.

Όταν έφτασα στη Μόσχα μερικά χρόνια αργότερα, η ανάμνηση του Μπαράνοφ πλανιόταν σαν ακαθόριστη σκιά που, αποδεσμευμένη από ένα σώμα όπως και να το κάνουμε υπολογίσιμο, ήταν ελεύθερη να εμφανίζεται εδώ κι εκεί κάθε φορά που έμοιαζε χρήσιμο να την αναφέρουν για να επισημάνουν κάποιο ιδιαίτερα σκοτεινό μέτρο του Κρεμλίνου. Δεδομένου μάλιστα ότι η Μόσχα – ανεξιχνίαστη πρωτεύουσα μιας νέας εποχής, της οποίας κανείς δεν κατάφερνε να προσδιορίσει το περίγραμμα – είχε βρεθεί απρόσμενα στο προσκήνιο, ο παλιός μάγος του Κρεμλίνου είχε τους αναλυτές του ακόμη και ανάμεσα σ' εμάς, τους ξένους. Ένας δημοσιογράφος του BBC είχε γυρίσει ένα ντοκιμαντέρ με το οποίο απέδιδε στον Μπαράνοφ την ευθύνη για την εισαγωγή των τεχνασμάτων του πρωτοποριακού θεάτρου στην πολιτική. Ένας συνάδελφός του είχε γράψει ένα βιβλίο στο οποίο τον περιέγραφε σαν ένα είδος ταχυδακτυλουργού που εμφάνιζε και εξαφάνιζε πρόσωπα και κόμματα με ένα χτύπημα των δαχτύλων. Ένας καθηγητής τού είχε αφιερώσει μια μονογραφία: «Ο Βαντίμ Μπαράνοφ και η εφεύρεση της Fake Democracy». Όλοι αναρωτιούνταν τι μπορεί να έκανε εκείνη την εποχή. Ασκούσε ακόμα επιρροή στον Τσάρο; Τι ρόλο είχε παίξει στον πόλεμο κατά της Ουκρανίας; Ποια ήταν η συμβολή του στη στρατηγική της προπαγάνδας που τόσο εκπληκτικά αποτελέσματα είχε για τη γεωπολιτική ισορροπία του πλανήτη;

Εγώ παρακολουθούσα όλο αυτό το παραλήρημα από κάποια απόσταση. Οι ζωντανοί πάντα με ενδιέφεραν λιγότερο απ' ό,τι οι νεκροί. Ένιωθα χαμένος μέσα στον κόσμο μέχρι τη στιγμή

που ανακάλυψα ότι μπορούσα να περάσω το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου μου με τη συντροφιά τους παρά να πλήττω με τους συγχρόνους μου. Γι' αυτό εκείνη την εποχή στη Μόσχα, όπως και σε κάθε άλλο μέρος, σύχναζα κυρίως σε βιβλιοθήκες και σε αρχεία, σε κάποια εστιατόρια και σε ένα καφενείο όπου οι σερβιτόροι συνήθιζαν σιγά σιγά τη μοναχική παρουσία μου. Ξεφύλλιζα παλιά βιβλία, έκανα περιπάτους στο λιγοστό φως του χειμώνα και ξαναγεννιόμουν αργά το απόγευμα στους ατμούς των λουτρών της οδού Σελεζνέφσκαγια. Μετά, το βράδυ, ένα μπαράκι στο Κιτάι-γκορόντ* αποτελούσε για εμένα χώρο ανάπαυσης και λησμονιάς. Δίπλα μου, σχεδόν παντού, βάδιζε ένα υπέροχο φάντασμα, στην ύπαρξη του οποίου αναγνώριζα έναν δυνάμει σύμμαχο στους συλλογισμούς μου.

Ο Γιεβγκένι Ζαμιάτιν ήταν ένας συγγραφέας των αρχών του 20ού αιώνα, γεννημένος σε ένα χωριό γεμάτο Τσιγγάνους και αλογοκλέφτες, που συνελήφθη και εξορίστηκε από τις τσαρικές Αρχές γιατί είχε λάβει μέρος στην επανάσταση του 1905. Συγγραφέας του οποίου τα διηγήματα έχαιραν εκτίμησης, ήταν επίσης μηχανικός πλοίων στην Αγγλία, όπου είχε κατασκευάσει παγοθραυστικά. Όταν επέστρεψε στη Ρωσία το 1918 για να λάβει μέρος στην επανάσταση των Μπολσεβίκων, ο Ζαμιάτιν δεν άργησε να καταλάβει ότι ο παράδεισος για την εργατική τάξη δεν ήταν στην ημερήσια διάταξη. Κάθισε λοιπόν και έγραψε ένα μυθιστόρημα: *Εμείς*. Και τότε συνέβη ένα από εκείνα τα απίστευτα γεγονότα που μας κάνουν να καταλαβαίνουμε τι εννοούν οι φυσικοί όταν μιλούν για ταυτόχρονη ύπαρξη σε παράλληλα σύμπαντα.

Το 1922 ο Ζαμιάτιν είχε πάψει να είναι ένας απλός συγγραφέας και είχε μετατραπεί σε μια μηχανή του χρόνου. Για-

* Κιτάι-γκορόντ: γραφική συνοικία της Μόσχας. (Σ.τ.Μ.)

τί πίστευε ότι έγραφε μια δριμεία κριτική στο υπό κατασκευή σοβιετικό σύστημα. Ακόμη και οι ίδιοι οι λογοκριτές του έτοι την είχαν εκλάβει, γι' αυτό είχαν απαγορεύσει την επανέκδοση των έργων του. Στην πραγματικότητα όμως ο Ζαμιάτιν δεν απευθυνόταν σε αυτούς. Χωρίς να το καταλάβει, είχε υπερβεί έναν αιώνα και απευθυνόταν απευθείας στην εποχή μας. Το μυθιστόρημά του *Εμείς* περιέγραφε μια κοινωνία που την κυβερνούσε η λογική, όπου τα πάντα μετατρέπονταν σε αριθμούς και όπου η ζωή του ατόμου ήταν κανονισμένη με κάθε λεπτομέρεια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η μέγιστη αποτελεσματικότητα. Μια δικτατορία άτεγκτη, αλλά άνετη, που επέτρεπε στον οποιονδήποτε να δημιουργεί τρεις σονάτες σε μία ώρα πατώντας απλώς ένα κουμπί, και όπου οι σχέσεις μεταξύ των φύλων ήταν ρυθμισμένες από έναν αυτόματο μηχανισμό που καθόριζε τα πιο συμβατά ζευγάρια και επέτρεπε το μεταξύ τους ζευγάρωμα. Όλα στον κόσμο του Ζαμιάτιν ήταν διάφανα, ακόμη και στον δρόμο, όπου μια κομψά διακοσμημένη μεμβράνη κατέγραφε τις συνομιλίες των πεζών. Επιπλέον, ήταν προφανές ότι σε ένα τέτοιο μέρος η ψήφος έπρεπε επίσης να είναι δημόσια: «Λένε πως οι αρχαίοι έκαναν τις εκλογές μυστικά [...] στα κρυφά, σαν κλέφτες», λέει κάποια στιγμή ο κεντρικός ήρωας, ο Ντ-503. «Προς τι η τόση μυστικότητα – μέχρι τώρα δεν έχει αποσαφηνιστεί εξ ολοκλήρου [...] Εμείς δεν έχουμε τίποτα να κρύψουμε, τίποτα να ντραπούμε. Διεξάγουμε τις εκλογές φανερά, τίμια, την ημέρα. Βλέπω πως όλοι ψηφίζουν τον Ευεργέτη, όλοι βλέπουν πως εγώ ψηφίζω τον Ευεργέτη».

Από τη στιγμή που τον είχα ανακαλύψει, ο Ζαμιάτιν μου είχε γίνει έμμονη ιδέα. Μου φαινόταν ότι το έργο του συμπύκνωνε όλα τα ερωτήματα της δικής μας εποχής. Το *Εμείς* δεν περιέγραφε τη Σοβιετική Ένωση, μιλούσε κυρίως για τον λείο, χωρίς ανωμαλίες κόσμο των αλγορίθμων, για την υπό κατασκευή πα-

γκόσμια μήτρα και, απέναντί της, την αθεράπευτη ανεπάρκεια των πρωτόγονων εγκεφάλων μας. Ο Ζαμιάτιν ήταν ένας προφήτης. Δεν απευθυνόταν μόνο στον Στάλιν, έπιανε και όλους τους μελλοντικούς δικτάτορες, από τους ολιγάρχες της Σίλικον Βάλεϊ μέχρι τους μανδρινούς του μοναδικού κόμματος της Κίνας. Το βιβλίο του ήταν το ύστατο όπλο ενάντια στην ψηφιακή κυψέλη που είχε αρχίσει να καλύπτει τον πλανήτη και ήταν καθήκον μου να το ξεθάψω και να το στρέψω προς τη σωστή κατεύθυνση. Το πρόβλημα ήταν ότι τα μέσα που διέθετα δεν ήταν ακριβώς αυτά που θα έκαναν τον Μαρκ Ζούκερμπεργκ ή τον Σι Τζινπίνγκ να τρέμουν. Με το επιχείρημα ότι, αφού του είχε γλιτώσει από τον Στάλιν, ο Ζαμιάτιν είχε τελειώσει τη ζωή του στο Παρίσι κατάφερα να πείσω το πανεπιστήμιό μου να χρηματοδοτήσει μια έρευνα γι' αυτόν. Επίσης, ένας εκδοτικός οίκος είχε εκδηλώσει κάποιο ενδιαφέρον για μια επανέκδοση του *Εμείς* και ένας φίλος παραγωγός ντοκιμαντέρ δεν έδειχνε απρόθυμος στην ιδέα να κάνει κάτι. «Κοίτα να βρεις υλικό όσο θα είσαι στη Μόσχα», μου είχε πει ενώ σιγόπινε ένα νεγκρόνι σε ένα μπαρ του 9ου διαμερίσματος του Παρισιού.

Παρ' όλα αυτά, μόλις έφτασα στη Μόσχα με απέσπασε από την αποστολή μου η ανακάλυψη ότι αυτή η ανελέητη πόλη ήταν ικανή να δημιουργεί λεπταίσθητες διασκεδάσεις όπως αυτές που με περίμεναν κάθε μέρα καθώς τριγυρνούσα στα παγωμένα δρομάκια γύρω από την οδό Πέτροβκα ή στο Αρμπάτ*. Η κατήφεια των αδιαπέραστων σταλινικών προσόψεων μαλάκωνε χάρη στη γλομή λάμψη των παλιών κατοικιών των βογιάρων και ακόμη και το χιόνι, που είχε γίνει λάσπη από τις ρόδες των ατελείωτων μαύρων σεντάν που παρήλαυναν στους δρόμους, ξανάβρισκε την αγνότητά του στις αυλές και στους κρυμμένους

* Αρμπάτ: πολυσύχναστη περιοχή στο ιστορικό κέντρο της Μόσχας. (Σ.τ.Μ.)

μικρούς κήπους, που ψιθύριζαν ιστορίες μιας εποχής που είχε περάσει ανεπιστρεπτί.

Όλα αυτά τα ίχνη του παρελθόντος, η δεκαετία του '20 του Ζαμιάτιν και το δυστοπικό μέλλον του *Εμείς*, οι ουλές που είχε αφήσει η σταλινική εποχή στην πόλη και τα πιο φιλικά ίχνη της προεπαναστατικής Μόσχας, συναντιούνταν μέσα μου, δημιουργώντας τη χρονική ασυμφωνία με το παρόν που χαρακτηριζε τη ζωή μου εκείνη την εποχή. Παρ' όλα αυτά, δεν αδιαφορούσα εντελώς για ό,τι συνέβαινε γύρω μου. Είχα σταματήσει πια να διαβάζω εφημερίδες, αλλά τα κοινωνικά δίκτυα ικανοποιούσαν τις περιορισμένες ανάγκες μου για πληροφόρηση.

Ανάμεσα στα προφίλ των Ρώσων που ακολουθούσα υπήρχε και ένας Νικολάι Μπράνταϊς. Θα πρέπει να ήταν κάποιος Ρώσος φοιτητής χωμένος σε κάποια γκαρσονιέρα του Καζάν* και όχι ο μάγος του Κρεμλίνου, αλλά, καθώς είχα τις αμφιβολίες μου, τον διάβαζα. Στη Ρωσία κανείς δεν ξέρει τίποτα. Ή το αποδέχεσαι ή φεύγεις. Δεν επρόκειτο άλλωστε για τίποτα σπουδαίο, αφού ο Μπράνταϊς δεν δημοσίευε παρά μια φράση κάθε δέκα δεκαπέντε μέρες, δεν σχολίαζε ποτέ την επικαιρότητα, καμουφλάριζε λογοτεχνικά παραθέματα και μνημόνευε στροφές τραγουδιών ή αποσπάσματα από το *Paris Review* – κάτι που ενίσχυε την άποψη ότι επρόκειτο για φοιτητή του Καζάν:

«Όλα επιτρέπονται στον παράδεισο, εκτός από την περιέργεια».

«Αν ο φίλος σου έχει πεθάνει, μην τον θάβεις. Μείνε λίγο στην άκρη και περίμενε. Θα έρθουν τα κοράκια και θα κάνουν ένα σωρό φίλους».

* Καζάν: πόλη της Ρωσίας, πρωτεύουσα του Ταταροστάν και κέντρο του ταταρικού πολιτισμού. (*Σ.τ.Μ.*)

«Τίποτα πιο θλιβερό στη γη από μια οικογένεια ισχυρή και γεμάτη υγεία που σπαράσσεται από μια ανόητη κοινοτοπία. Για παράδειγμα, από μια αγέλη λύκων».

Ο νεαρός είχε μια σκέψη λίγο σκοτεινή, που ταίριαζε όμως αρκετά με τα τοπικά χαρακτηριστικά.

Ένα βράδυ, αντί να πάρω τον δρόμο για το μπαράκι μου, έμεινα στο σπίτι για να διαβάσω. Είχα νοικιάσει δύο δωμάτια στον τελευταίο όροφο μιας ωραίας πολυκατοικίας του '50, χτισμένης από Γερμανούς αιχμαλώτους πολέμου, κάτι σαν σήμα κατατεθέν μοσχοβίτικης αίγλης: μεγαλοαστική δύναμη και άνεση, θεμελιωμένες – όπως όλα σ' αυτή τη χώρα – σε γερές βάσεις καταπίεσης. Στο παράθυρο οι πορτοκαλιές ανταύγειες της πόλης αμβλύνονταν από το μαστίγωμα μιας νευρικής χιονόπτωσης. Μέσα στο διαμέρισμα βασίλευε η ακαταστασία που έχω την τάση να δημιουργώ παντού. Στοίβες βιβλία, κουτιά από φαστφουντάδικα και μισοάδεια μπουκάλια κρασί. Η φωνή της Μάρλεν Ντίτριχ έδινε στην ατμόσφαιρα μια νότα παρακμής και ενίσχυε το αίσθημα ιδιορρυθμίας που αποτελούσε για εμένα την κύρια πηγή απόλαυσης εκείνη την εποχή.

Είχα αφήσει στην άκρη τον Ζαμιάτιν για ένα διήγημα του Ναμπόκοφ, αλλά αυτός με νανούριζε γλυκά, ως συνήθως: ο ένοικος του Μοντρέ Παλάς ήταν υπερβολικά εκλεπτυσμένος για τα γούστα μου. Χωρίς καν να το συνειδητοποιώ, κάθε δυο λεπτά το βλέμμα μου άφηνε το βιβλίο αναζητώντας παρηγοριά και έπεφτε αναπόφευκτα στο σατανικό τάμπλετ. Κι εκεί, χαμένη ανάμεσα στα αγανακτισμένα σχόλια και στις φωτογραφίες των κοάλα, είδα ξαφνικά αυτή τη φράση: «Κι έτσι, ανάμεσα στους διάφανους τοίχους μας, πλασμένους, λες, από αστραπερό αέρα, ζούμε πάντα ορατοί από όλους, λουσομένοι αιώνια στο φως. Δεν έχουμε να κρύψουμε τίποτα ο ένας από τον

άλλο». Ζαμιάτιν. Το να τον δω να ξεπηδά μέσα στη ροή των πληροφοριών μου ήταν σαν χτύπημα στο κεφάλι. Σχεδόν αυτόματα απάντησα στο tweet του Μπράνταϊς με την ακόλουθη φράση από το *Εμείς*: «Έτσι διευκολύνουμε το βαρύ και υψηλό έργο των Φυλάκων. Αλλιώς θα ήταν πολύ δύσκολο, σχεδόν αδύνατο».

Μετά πέταξα το τάμπλετ στην άλλη άκρη του δωματίου για να αναγκάσω τον εαυτό μου να ξαναπιάσει το βιβλίο. Για να με εκδικηθεί, το επόμενο πρωί, καθώς ξετρύπωνα κάτω από τα μαξιλάρια το δαιμονικό αντικείμενο, είδα ότι είχα νέο μήνυμα: «Δεν ήξερα ότι στη Γαλλία διαβάζουν ακόμα τον Ζ». Ο Μπράνταϊς μου το είχε γράψει στις τρεις η ώρα το πρωί. Απάντησα χωρίς να το σκεφτώ: «Ο Ζ είναι ο μυστικός βασιλιάς της εποχής μας». Τότε αναρτήθηκε μια ερώτηση: «Πόσο θα μείνετε στη Μόσχα;»

Για μια στιγμή δίστασα. Πώς ήξερε εκείνος ο νεαρός φοιτητής τις μετακινήσεις μου; Μετά συνειδητοποίησα ότι από κάποια tweet μου των τελευταίων εβδομάδων, διαβάζοντας ίσως ανάμεσα στις γραμμές, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει πως βρισκόμουν εκεί. Απάντησα ότι δεν ήξερα ακόμα ακριβώς, και μετά βγήκα στην παγωμένη πόλη για να συνεχίσω το καθημερινό τελετουργικό της μοναχικής μου ύπαρξης. Όταν γύρισα, με περίμενε νέο μήνυμα: «Αν ενδιαφέρεστε πάντα για τον Ζ, έχω κάτι να σας δείξω».

Γιατί όχι; Δεν είχα τίποτα να χάσω. Στη χειρότερη περίπτωση θα γνωριζόμουν με έναν φοιτητή παθιασμένο με τη λογοτεχνία. Κάπως σκυθρωπό βέβαια, αλλά λίγα ποτηράκια βότκα καταφέρνουν να κάνουν χαρούμενους τους πάντες.